

О. М. Непомнящий,

д.держ.упр.,

*директор Департаменту державних програм та розвитку
житлового будівництва Міністерства регіонального розвитку,
будівництва та житлово-комунального господарства України,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ МІСТОБУДІВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ VS СТАРІ ПРОБЛЕМИ

Зроблено аналіз сучасного стану формування системи громадського саморегулювання містобудівного середовища в Україні, визначення її складових, переваг, загроз, перспективних напрямів децентралізації державного регулювання будівельної діяльності.

Ключові слова: децентралізація, дерегуляція, громадське саморегулювання, сфера житлово-комунального господарства, містобудівна діяльність.

Сьогодні Україна переживає глибоку політичну й соціально-економічну кризу, що поглиблює старі та дає поштовх до виникнення нових проблем в усіх сферах життєдіяльності суспільства, в тому числі у житловій політиці, будівництві та житлово-комунальному господарстві. Це гостро відчують громадяни країни, особливо соціально незахищені категорії населення.

Одним із проявів таких проблем є стан забезпечення населення житловою площею. Слід зазначити, що відповідно до ст. 47 Конституції України держава зобов'язана створити «умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону» [5]. За результатами попереднього дослідження нами вже наголошувалося, що визначення мінімального стандарту та відповідальність за його дотримання є функцією соціальної держави, таким чином на державу покладається обов'язок щодо створення системи соціального захисту, за якої сім'ї, які не можуть дозволити собі мінімальний стандарт житла, отримують

соціальне житло або іншу форму допомоги для того, щоб вони змогли придбати або побудувати житло самостійно [8, с. 8]. Втім реальні результати житлової політики й будівництва в державі – це низький рівень забезпеченості українців житлом, його висока вартість і недостатня якість, наявні адміністративні бар'єри та корупційні ризики при його спорудженні, що спричиняє хвилю соціального невдоволення. Виявляється, що держава неспроможна виконати задекларовані обов'язки перед своїми громадянами. Це підриває довіру громадян до державної влади та свідчить про нагальну потребу запровадження різних форм недержавного регулювання в усіх сферах суспільного життя.

Заслуговує на увагу й проблема, на яку вказує вітчизняна вчена Г. Андріанова, а саме – практично не задовольняється потреба людей у місцях для прогулянок та відпочинку, не будуються нові, зачиняються та переобладнуються для комерційних цілей існуючі об'єкти соціальної сфери (клуби, бібліотеки, секції для позашкільної роботи з дітьми та юнацтвом, дитячі садки тощо), в сучасній багатоповерховій забудові майже втрапив своє значення такий важливий елемент житлового середовища як двір – замкнений громадський простір для відпочинку та спілкування [2, с. 1]. Все це призводить до виникнення й поширення негативних явищ у суспільстві, таких як зростання злочинності у молодіжному середовищі, алкоголізму, наркоманії тощо.

Також ми погоджуємося з В. Мещеряковим, який стверджує, що в епоху становлення ринкових відносин в Україні відбулися зміни акцентів і концепції містобудівного управління, зокрема були закладені нові умови землекористування та розвитку міської території, змінилися цілі, мотивації, інтереси до питань містобудівного розвитку у суспільстві, а відтак зазнали змін і перерозподілу ролі, задачі й функції кожного з учасників процесу містобудівного розвитку [6].

Все це свідчить про те, що в Україні рівень ефективності державної житлової політики та політики у сфері будівництва і житлово-комунального господарства є незадовільним. Недостатнє врахування проблем управління територіальним плануванням, слабка активність участі громади у містобудівній

діяльності, високий рівень корупції, а також обмеженість ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах ринкової економіки обумовлюють необхідність пошуку нових, більш ефективних механізмів управління містобудівним процесом, інтенсифікації темпів розробки і впровадження оригінальної вітчизняної моделі регулювання містобудівного середовища, заснованої на певній теоретико-методологічній та аналітично обґрунтованій концепції.

Розроблення та реалізація житлових програм, програм управління житловим фондом населених пунктів та його розвитку розглядаються такими дослідниками, як М. Андрійчук, Н. Вікторов, Л. Євенко, В. Євсєєв, Д. Ісаєнко, О. Карлова, О. Ковалевська, Є. Кібалов, А. Клименко, О. Козич, П. Кларк, І. Кузьмін, Т. Кравчуновська, Н. Олійник, І. Панасенко, В. Рапопорт, А. Смітюх, О. Тимофєєва, Ф. Франчук, С. Шаповал, І. Ямада та ін.

Питання стратегічного планування та вдосконалення методів управління територіальним розвитком, а також теоретичні та практичні аспекти управління міським господарством висвітлені у працях таких науковців і фахівців у цій галузі, як Д. Блейклі, О. Берданової, О. Бойко-Бойчука, Д. Брайсона, В. Вакуленка, Ю. Дехтяренка, В. Мамонової, В. Нудельмана, О. Рибака, В. Тертички, Ю. Шарова та інших дослідників.

Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам містобудування та територіального планування, багато питань у цій сфері потребують більш детального аналізу, зокрема питання взаємодії державної та місцевої влади, бізнесу, самих громадян в облаштуванні, плануванні та забудові територій.

Метою статті є здійснення аналізу сучасного стану формування системи громадського саморегулювання містобудівного середовища в Україні, визначення її складових, переваг та загроз, а також визначення на цій основі перспективних напрямів децентралізації державного регулювання будівельної діяльності.

Провідні фахівці Національного інституту стратегічних досліджень,

вивчаючи актуальні питання у сфері національної безпеки України, виділяють стратегічні пріоритети сучасної державної політики у внутрішньополітичній сфері, серед яких одним із головних є децентралізація влади та розвиток місцевого самоврядування. Вони наголошують, що децентралізація влади є визначальним напрямом реформування політичної системи та має відігравати ключову роль у зміцненні демократії в Україні, поліпшенні якості життя громад, стимулюванні місцевого економічного розвитку та підвищенні якості надання публічних послуг [1, с. 61].

Зауважимо, що питання децентралізації, тобто передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим, піднімається в Україні з початку проголошення її незалежності. Втім цей процес рухається занадто повільно. Досі методологічною базою регулювання в усіх сферах життєдіяльності Української держави є системний підхід, що ґрунтується на принципах єдності, організованості, поєднання централізації та децентралізації [7, с. 14]. Однак не слід забувати, що однією зі складових регулювання, згідно з якою система регулює себе сама, забезпечуючи зміну станів, функціонування, розвиток, є саморегулювання [4, с. 632]. Саме громадське саморегулювання територіальним середовищем в умовах формування громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку держави може стати ефективним механізмом у вирішенні питань у сфері містобудування, тобто діяльності зі створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, що, відповідно до Закону України «Про основи містобудування», «включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури» [10].

Сьогодні в країні продовжується формування правового поля для здійснення містобудівної діяльності. Відносини в цій сфері регулюються

Конституцією України, Цивільним, Господарським і Земельним кодексами України, законами України «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999 р.), «Про Генеральну схему планування території України» (2002 р.), «Про землеустрій» (2003 р.), «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2006 р.), «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.), іншими нормативно-правовими актами.

Незважаючи на безперервний процес формування законодавчої бази в сфері містобудування, практика свідчить про наявність значних прогалин у правовому полі й низку невизначених питань. Зокрема, неодноразово в суспільстві піднімалося питання про зміни принципів реформування містобудівної галузі. Так, на форумі після проведення перших зборів сертифікованих архітекторів м. Києва [9], яку організувала Національна спілка архітекторів України в 2014 р., фахівці в цій галузі у своїх коментарях наголошували на тому, що потребує змін вся система взаємовідносин між суб'єктами містобудівної діяльності.

Варто наголосити, що окрім значної централізації управлінських функцій у сфері містобудування спостерігається недостатня сформованість загальних підходів до регулювання етапів життєвого циклу об'єкта будівництва як єдиного і нерозривного процесу: від формування інвестиційних намірів замовника, включаючи проектування, будівництво, експлуатацію, ремонт, реконструкцію, і до знесення такого об'єкта та утилізації матеріалів і відходів. Хоча на рівні нормативних актів таке бачення вже простежується (зокрема, етапи життєвого циклу об'єкта будівництва визначено ДБН В.1.2-14-2009 «Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель, споруд, будівельних конструкцій та основ» [3]), вітчизняне законодавство, всупереч кращим міжнародним практикам, не відображає єдності підходів до життєвого циклу об'єкта в усіх аспектах його функціонування.

Отже, невирішеність питань у нормативно-правовому регулюванні відносин суб'єктів містобудівної діяльності потребує суттєвих змін. Серед

практичних фахівців містобудівної галузі піднімається питання про необхідність створення умов для формування різних видів партнерства, в тому числі з бізнесом, для досягнення загальної мети, створення адекватного середовища та рівних можливостей для всіх учасників, які беруть участь у процесі ухвалення рішень, тобто закладення правових основ саморегулювання відносин між суб'єктами, задіяними у містобудівній діяльності.

Слід зазначити, що відповідно до вітчизняного законодавства суб'єктами містобудування є органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи [12]. З цього можна зробити висновок, що суб'єктами недержавного саморегулювання містобудівного середовища можуть бути фізичні й юридичні особи.

В цілому аналіз стану містобудівного законодавства дозволяє стверджувати, що воно вже містить ряд необхідних положень щодо можливості запровадження саморегулювання у будівництві. Так, норми щодо запровадження саморегулювних організацій визначені законами України «Про основи містобудування» [11], «Про архітектурну діяльність» [10] та «Про регулювання містобудівної діяльності» [12]. Зауважимо, що розробниками законопроекту «Про архітектурну діяльність» було прийнято рішення про імплементацію нових для українського законодавства норм саме до цього закону. Проте автори законопроекту наголошують на недосконалому запропонованому блоку понятійного апарату. На підставі дослідження базових понять («будівництво», «містобудування», «архітектурна діяльність»), що згадуються у вітчизняному законодавстві, вони роблять висновок, що ці поняття є достатньо близькими за змістом, їх застосування здебільшого здійснюється одночасно. Однак, на нашу думку, останнє поняття є найбільш ємким. Його застосування дозволить поширити у майбутньому принципи саморегулювання на максимальне коло учасників будівельного ринку на всіх етапах життєвого циклу об'єкта будівництва.

Що стосується поняття «саморегулювні організації», то його зміст

закріплено на законодавчому рівні й полягає в наступному: «неприбуткові добровільні об'єднання фізичних та юридичних осіб за відповідним напрямом підприємницької чи професійної діяльності, які в установленому порядку набули відповідного статусу» [10]. Також у законодавчому акті встановлено порядок створення саморегульвних організацій та загальні засади їх діяльності. Варто відмітити, що порядок реєстрації саморегульвних організацій визначає профільне міністерство, яке і здійснює контроль за їх діяльністю. Водночас передбачено можливість делегування саморегульвним організаціям повноважень із проведення професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, та їх участь у ліцензуванні своїх членів.

Зауважимо, що до державного реєстру саморегульвних організацій, розміщеного на офіційному веб-сайті Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, вже включено організації інженерів – проектувальників, інженерів технічного нагляду та експертів, що свідчить про перехід процесу у практичну площину. Наступним кроком розвитку саморегулювання має бути як розширення спектру таких організацій, так і їх об'єднання на основі спільних цілей та інтересів у спілку того чи іншого формату, що дозволить посилити інституційну спроможність системи громадського саморегулювання.

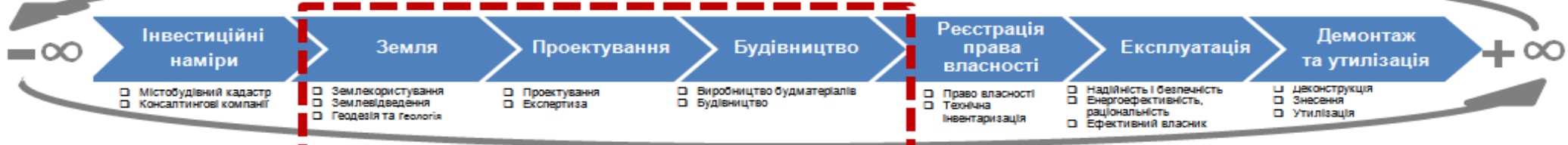
На підставі результатів проведеного дослідження й практичного досвіду автора, представляємо схематичне зображення моделі системи громадського саморегулювання містобудівного середовища (рисунок), в основу якої покладено децентралізацію управління.

На нашу думку, центром консолідації зусиль усього спектру організацій громадянського суспільства, які діють у сфері містобудування, до яких, окрім саморегульвних організацій, слід віднести всі інші громадські організації, галузеві профспілки, громадську академію будівництва, технічні комітети стандартизації тощо, має стати громадська організація з умовною назвою «Спілка будівельників України». Виходячи із загальних тенденцій розвитку громадського саморегулювання в європейських країнах [7], вірогідність

утворення такої спілки досить велика.

СИСТЕМА ГРОМАДСЬКОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ МІСТОБУДІВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Життєвий цикл будівель та споруд

Суб'єкти громадського саморегулювання містобудівного середовища

Завдання

Забезпечити законодавче підґрунтя для створення та функціонування системи громадського саморегулювання містобудівного середовища

Легенда:

- Отримано статус СРО
- ✔ Очікують делегування повноважень
- В процесі отримання статусу СРО
- Необхідно отримати статус СРО

 Координується Спілкою Будівельників України

- (1) – Можливе членство за згодою
- (2) – Необхідно створити

Фізичні особи		Базові організації з науково-технічної діяльності у будівництві
Плідія проєктувальників у будівництві 2 440 членів, 27 тер. підрозділів	Інженери-проєктувальники 5 907 сертифіковані	
Плідія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури 2 005 членів, 27 тер. підрозділів	Інженери технічного нагляду 7 195 сертифіковані	
Асоціація експертів будівельної галузі 1 045 членів, 27 тер. підрозділів	Експерти 3 264 сертифіковані	
Національна спілка архітекторів України 2 440 членів, 27 тер. підрозділів	Архітектори 2 000 сертифіковані	
Асоціація виконавців і головних інженерів	Виконавці, головні інженери	
Асоціація геодезистів	Інженери-геодезисти	
Асоціація землевпорядників	Інженери-землевпорядники	
Юридичні особи		
Конфедерація будівельників України 700 будівельних компаній / профільних об'єднань	Підприємства, підприємства, замовники та інші 35 000 підприємств організації	
Всеукраїнська спілка виробників будматеріалів 100 підприємств / організацій професійної асоціації / підрозділів 12 тер. підрозділів	Виробники будматеріалів, виробів, конструкцій 16 000 підприємств	
Спілка експертних організацій(1)(2)	Експертні організації(1)(2)	

Діючі члени СБУ(1)
(саморегульовані організації)

Спілка будівельників України (СБУ)
(громадське об'єднання, яке координує діяльність саморегульованих організацій та інших об'єднань, що формують систему допуску та контролю якості на будівельному ринку)

Члени СБУ(1)
(громадські об'єднання)

Органи державної реєстрації прав та інші органи реєстрації прав	ОСББ та їх громадські об'єднання Експлуатаційні організації Управляючі компанії	Компанії у сфері промислового демонтажу будівель та споруд
Нотаріуси та їх громадські об'єднання	Асоціація енергоздатців Федерація роботодавців ЖКГ Асоціація незалежних експертів України «УКРЕКСПЕРТ»	Компанії у сфері переробки/утилізації будівельних відходів
Інженери з технічної інвентаризації та їх громадські об'єднання	43 спеціалізовані організації в т.ч. 24 експертно-технічних центрів/ Державна служба аграрно-лісової нагляду та промислової безпеки України Український союз пожежної та техногенної безпеки 101 профільна організація Державна санітарно-епідеміологічна служба	

Переваги впровадження системи громадського саморегулювання містобудівного середовища

Перехід від адміністративного до ринково-орієнтованого громадського саморегулювання містобудівного середовища

- Демпфірування розбіжностей та формування балансу інтересів учасників ринку з подальшою транспозицією
- Дерегуляція будівельної галузі
- Перехід на ринкові методи регулювання громадського саморегулювання містобудівного середовища
- Спрошення ведення бізнесу в галузі будівництва, прозорість та відкритість функціонування ринку
- Залучення міжнародних фінансових ресурсів на паритетних умовах

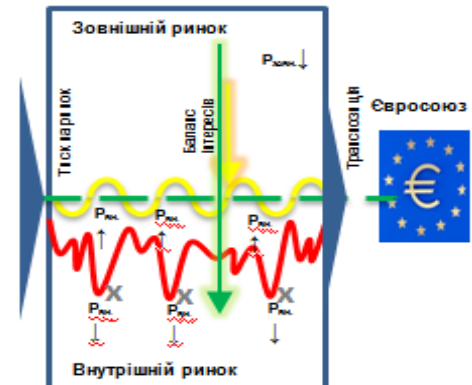

Рисунок. Схематичне зображення моделі системи громадського саморегулювання містобудівного середовища

Безумовно, суб'єкти громадського саморегулювання мають знаходитися у постійному взаємозв'язку, взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також із організаційними утвореннями у сфері містобудування на всіх рівнях управління. Роль самоврядних громадських організацій полягає в сприянні формування стійкого рівня соціальної згуртованості суспільства у вирішенні нагальних проблем з планування територій, а також у можливості конструктивної взаємодії всіх учасників містобудівного середовища з метою підтримки життєвого циклу будівель і споруд на певній території. Ці організації повинні здійснювати громадський контроль за процесом містобудування, інформувати суспільство про певні негаразди або ігнорування стандартів у цій сфері, мати конкретні важелі впливу щодо допуску суб'єктів містобудування на ринок та контролю якості продукції тощо. Передумовою такого реформування має бути, зокрема, і готовність владних інституцій до перерозподілу та децентралізації повноважень, позбавлення частини функцій, у тому числі шляхом делегування окремих з них саморегулювним організаціям.

Можна визначити певні переваги щодо впровадження системи громадського саморегулювання містобудівного середовища, а саме:

- демпфірування розбіжностей, тобто їх зменшення, та формування балансу інтересів учасників ринку з подальшою транспозицією;
- децентралізація та дерегуляція будівельної галузі;
- перехід на ринкові методи регулювання містобудівного середовища, зменшення регуляторного впливу держави та, відповідно, зниження рівня корупції;
- спрощення умов ведення бізнесу в галузі будівництва, прозорість та відкритість функціонування ринку;
- можливість залучення міжнародних фінансових ресурсів на паритетних умовах.

Усе це дає підстави стверджувати, що запропонована модель саморегулювання сприятиме переходу від жорсткого адміністративного до

ринково-орієнтованого підходу в регулюванні містобудівної сфери. Це, у свою чергу, дозволить обмежити роль центральних органів виконавчої влади виключно формуванням правового поля з цих питань, а в профільному міністерстві сконцентрувати такі функції в двох базових підрозділах: нормотворчому (підготовка нормативно-правових актів) і нормативно-технічному (розроблення будівельних норм та інших нормативних документів).

Слід зазначити, що запропонована модель системи громадського саморегулювання містобудівного середовища, яка більш детально обґрунтована і вже частково реалізована у будівництві, виходячи з практики її застосування має доповнюватись і удосконалюватись. Крім того, аналогічні підходи можуть бути застосовані і при реформуванні законодавства у сфері житлово-комунального господарства, регіональної політики тощо.

Отже, перегляд і перерозподіл управлінських функцій із залученням фахової спільноти та громадського середовища до регулювання відповідних сфер діяльності сприятиме формуванню громадянського суспільства в Україні, що наблизить нашу державу до світової моделі державного будівництва.

Таким чином, сьогодні в Україні відбувається формування системи громадського саморегулювання містобудівного середовища, яка поряд із низкою протиріч, не визначення, має певні переваги. Втім головним завданням держави в цьому напрямку є забезпечення законодавчого підґрунтя для функціонування цієї системи, розроблення ефективних механізмів, інструментів, методів, засобів для реалізації політики у сфері містобудування. Водночас потребує перегляду й перерозподілу функціонального повноваження серед усіх законодавчо перелічених суб'єктів містобудівної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.
2. *Андріанова Г. А.* Принципи архітектурно-планувальної організації об'єктів громадського обслуговування в умовах реконструкції житлових кварталів : автореф. дис. ... канд. архіт. : спец. 18.00.02 «Архітектура будівель і споруд» / Г. А. Андріанова. – Одеса, 2006. – 20 с.

3. Державні будівельні норми України ДБН В.1.2-14-2009 «Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель, споруд, будівельних конструкцій та основ»: накази Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 грудня 2008 р. № 709 та від 22 червня 2009 р. № 245. – К.: Мінрегіонбуд України, 2009. – 32 с.

4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

5. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 15 травня 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Мещеряков В. В. Містобудування як складова управління територіальним розвитком міста [Електронний ресурс] / В. В. Мещеряков // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 9. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=469>.

7. Непомнящий О. М. Децентралізація державного регулювання будівельної діяльності: закордонний досвід для України / О. М. Непомнящий // Державне будівництво: електрон. наук. фах. вид. ХарПІ НАДУ. – 2014. – № 1. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/4/04.pdf>.

8. Непомнящий О. М. Методологічні засади формування та реалізації державної житлової політики: автореф. дис. ... д-ра держ. упр.: 25.00.02 / О. М. Непомнящий. – Донецьк, 2013. – 36 с.

9. Перші збори сертифікованих архітекторів м. Києва [Електронний ресурс] // Коментарі / Національна спілка архітекторів України. – Режим доступу: <http://nsau.org>.

10. Про архітектурну діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 20 травня 1999 р. № 687-XIV: за станом на 11 серп. 2013 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/687-14>.

11. Про основи містобудування [Електронний ресурс]: Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2780-XII: станом на 18 лист. 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>.

12. Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI: станом на 1 лют. 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.

Непомнящий А. М. Формирование системы общественного саморегулирования градостроительной среды в Украине: новые возможности vs старые проблемы.

Проведен анализ нынешнего состояния формирования системы общественного саморегулирования градостроительной среды в Украине, определены ее компоненты, преимущества, угрозы, перспективные направления децентрализации государственного регулирования строительной деятельности.

Ключевые слова: децентрализация, дерегуляция, общественное саморегулирование, сфера жилищно-коммунального хозяйства, градостроительная деятельность.

Непомнящий А. М. Formation of the system of self-regulation to public urban environment in Ukraine: new possibilities vs old problems.

Done analysis of the present status of the public system of self-regulation of the urban environment in Ukraine, identifying its components, benefits, threats, promising areas of decentralization of State regulation of construction activities.

Key words: decentralization, deregulation, public self-regulation, sphere of housing and communal services, town-planning activity.

Непомнящий Александр Михайлович, д.держ.упр., директор Департаменту державних програм та розвитку житлового будівництва Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, м. Київ

Непомнящий Александр Михайлович, д.гос.упр., директор Департамента государственных программ и развития жилищного строительства Министерства регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины, г. Киев

Непомнящий О. М., Doctor of Public Administration, Director of the Department of public programs and housing development Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine, Kyiv.